

INDIVIDUAL YONDASHUV TUSHUNCHASI VA UNING PEDAGOGIK MOHIYATI

Xolboyeva Yaxshigul

Navoiy davlat universiteti magistranti.

Annotatsiya. Mazkur maqolada individual yondashuv tushunchasining nazariy asoslari, uning pedagogik mohiyati va ta'lim jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish zarurati asoslab berilgan. Individual yondashuvning o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, mustaqil fikrlashiga hamda ta'lim samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: individual yondashuv, individuallik, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, differensial ta'lim, pedagogika, psixologiya, ta'lim samaradorligi.

Abstract .This article examines the theoretical foundations of the individual approach and reveals its pedagogical significance in the educational process. It highlights the importance of organizing teaching by considering students' individual characteristics, abilities, and needs. The study analyzes the impact of the individual approach on students' personal development, independent thinking, and overall learning effectiveness. The findings emphasize that the implementation of individualized strategies contributes to improving the quality of education and fostering active learner participation.

Key words. individual approach, individuality, learner-centered education, differentiated instruction, personalized learning, pedagogical principles, psychological characteristics, student development, teaching effectiveness, active learning

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv muhim pedagogik tamoyillardan biri sifatida qaralmoqda. Ta'lim jarayonida har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish, uning qobiliyati va

ehtiyotlariga mos ta'limni tashkil etish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Individual yondashuv tushunchasi insonning individualligi bilan bevosita bog'liq bo'lib, u qadimiy falsafiy qarashlardan boshlab rivojlanib kelgan. Individuallik tushunchasi dastlab qadimgi yunon faylasuflari tomonidan shakllantirilgan bo'lib, keyinchalik turli fanlarda turlicha talqin etilgan

Individuallik (lotincha *individuum* — “bo‘linmas”) — muayyan narsa va hodisa, shaxs yoki jonivorning o‘ziga xos, betakror xususiyatlarini ifodalovchi tushunchadir. Individuallik umumiylikka qarama-qarshi qo‘yilib, u obyekt yoki shaxsning o‘ziga xos belgilar majmuini anglatadi. Ushbu tushuncha dastlab antik davrda yunon faylasuflari Levkipp va Demokrit tomonidan shakllantirilgan bo‘lib, ular individuallikni bo‘linmas birlik — atom yoki individ tushunchasi bilan izohlaganlar. Keyinchalik qadimgi Rim faylasufi Seneka individuallik tushunchasini rivojlantirib, uni o‘z mazmunini yo‘qotmagan holda bo‘linmaydigan mavjudot sifatida talqin etgan. O‘rta asrlar falsafasida individuallik inson shaxsi bilan bog‘liq holda izohlangan bo‘lsa, XVII asrda Leybnits ta‘limotida bu tushuncha yanada chuqurlashtirilgan. Shuningdek, nemis adibi I.V. Gyote ijodida ham individuallik o‘z ifodasini topgan bo‘lib, romantizm davri uchun ham xos xususiyat sifatida namoyon bo‘ladi .[1]

Hozirgi ilmiy qarashlarga ko‘ra, individuallik turli fanlarda turlicha talqin etiladi. Biologiyada u organizmga xos irsiy va orttirilgan xususiyatlarning o‘ziga xosligi sifatida qaralsa, psixologiyada shaxsning tafakkuri, hissiyoti, irodasi, ehtiyojlari, qiziqishlari, xatti-harakatlari, qobiliyatlari va boshqa individual belgilarini ifodalaydi. Ijtimoiy fanlarda individuallik guruh va omma tushunchalariga qarama-qarshi qo‘yilib o‘rganiladi. Adabiyotshunoslikda esa badiiy obrazning hayotiyliigi va haqqoniyligini ifodalovchi mezon sifatida talqin qilinadi .

Yuqoridagilardan kelib chiqib, individuallik har bir shaxsga xos noyob xususiyatlar majmui ekanligi namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, ijodiy faoliyatda individuallik subyektiv baholash va o‘ziga xos ifoda uslubi orqali namoyon bo‘ladi.

Individual yondashuv — bu muayyan shaxs bilan muloqot qilish yoki ta'lim jarayonini tashkil etishda uning individual xususiyatlari, ehtiyojlari va sharoitlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan yondashuvdir. Bu yondashuv standart, barchaga bir xil qo'llaniladigan usullardan farqli ravishda, shaxsiylashtirilgan strategiyalarni qo'llashni nazarda tutadi. Individual yondashuv ta'lim, tibbiyot va boshqa sohalarda samarali natijalarga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi .

Pedagogikada “individual yondashuv” tushunchasi o'qituvchi tomonidan o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini chuqur o'rganish va ta'lim jarayonini shu asosda tashkil etishni anglatadi. Bu tushuncha shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, differensial yondashuv va individuallashtirish tushunchalari bilan uzviy bog'liqdir.

Individual yondashuv ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida o'quvchining bilim olish sur'ati, bilish uslubi, motivatsiyasi va qiziqishlarini hisobga olishni talab etadi. Natijada o'quvchi o'z imkoniyatlariga mos sharoitda rivojlanadi va ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida namoyon bo'ladi .

Olimlar individual yondashuvni turlicha talqin etganlar. Jumladan, K.D. Ushinskiy ta'lim samaradorligi o'qituvchining har bir o'quvchini chuqur bilishi bilan bog'liqligini ta'kidlaydi. L.S. Vygotskiy “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasini ilgari surib, ta'limni o'quvchining imkoniyatlariga mos ravishda bosqichma-bosqich tashkil etish zarurligini asoslab bergan. [3] A.S. Makarenko esa individual yondashuvni jamoaviy tarbiya bilan uyg'unlashtirish muhimligini qayd etgan . [4]

Individual yondashuvning pedagogik mohiyatini quyidagi uch yo'nalishda izohlash mumkin:

Birinchidan, didaktik jihatdan ta'lim jarayoni o'quvchining individual imkoniyatlariga mos tashkil etilishi lozim. Chunki o'quvchilar bilimni turlicha tezlikda o'zlashtiradi va har birining o'rganish uslubi farqlanadi.

Ikkinchidan, psixologik jihatdan individual yondashuv o'quvchining temperament tipi, diqqat, xotira, tafakkur va motivatsiya darajasini hisobga olishni talab etadi.

Uchinchidan, tarbiyaviy jihatdan ushbu yondashuv o'quvchining shaxs sifatida shakllanishi, mustaqillik, mas'uliyat va ijodkorlik kabi sifatlarning rivojlanishiga xizmat qiladi .

Individual yondashuvni amaliyotda samarali tashkil etish bir necha bosqichlardan iborat. Avvalo, diagnostika bosqichida o'quvchining bilim darajasi va ehtiyojlari aniqlanadi. Keyin rejalashtirish bosqichida ta'lim jarayoni moslashtiriladi. Amalga oshirish bosqichida turli metodlar — loyiha usuli, mustaqil ishlar, guruhli faoliyat va individual topshiriqlar qo'llanadi. Yakuniy bosqichda esa o'quvchining rivojlanish dinamikasi baholanadi .

Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxs shakllanishining muhim davri hisoblanadi. Ushbu davrda diqqat, xotira, tafakkur, nutq va ijodkorlik kabi asosiy bilish jarayonlari rivojlanadi. O'qituvchining individual yondashuvi orqali o'quvchi o'z imkoniyatlarini anglaydi va o'qishga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi.

Masalan, ingliz tili darslarida o'quvchilarning til o'rganish qobiliyati turlicha bo'ladi. Shu sababli o'qituvchi individual yondashuv asosida ayrim o'quvchilarga vizual materiallar, boshqalariga tinglab tushunish mashqlari yoki interaktiv metodlarni qo'llashi ta'lim samaradorligini oshiradi .

Individual yondashuvning asosiy afzalliklari sifatida o'quvchining o'ziga ishonchini oshirishi, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishi, bilimlarni chuqur o'zlashtirishga yordam berishi hamda ta'lim jarayonini demokratlashtirishi qayd etiladi.

Shu bilan birga, individual yondashuvni amalga oshirish jarayonida qator muammolar ham yuzaga keladi. Jumladan, o'qituvchining yuklamasi ortishi, katta sinflarda har bir o'quvchiga individual e'tibor qaratishning murakkablashuvi, metodik resurslarning yetishmasligi kabi holatlar kuzatiladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ta'lim jarayonini raqamlashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda samarali diagnostika tizimlarini ishlab chiqish zarur .

Zamonaviy ta'lim tizimi shaxsning har tomonlama kamol topishini, mustaqil fikrlovchi va ijodkor insonni shakllantirishni asosiy maqsad sifatida belgilaydi.

Bunday maqsadga erishishda o'quvchilarning yosh, psixologik va individual xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan individual yondashuv ta'lim jarayonining muhim didaktik tamoyillaridan biri sifatida alohida o'rin egallaydi.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida o'quvchining o'ziga xos qobiliyatlarini namoyon etish, uning imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish hamda shaxsiy ehtiyojlariga mos o'quv muhitini yaratish masalalari pedagogik tadqiqotlarning markazida turibdi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayoni umumiy yondashuv asosida emas, balki individuallashtirilgan yondashuv asosida tashkil etilgandagina yuqori natijalarga erishish mumkin.

Pedagogik adabiyotlarda "individual yondashuv" atamasi o'qituvchining o'quvchi shaxsining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish usuli sifatida talqin etiladi. Shu munosabat bilan rus pedagogi K. D. Ushinskiy ta'kidlaganidek: "Agar o'qituvchi ta'lim jarayonida har bir bolani shaxs sifatida ko'rmasa, u hech qachon haqiqiy tarbiyachi bo'la olmaydi." Ushbu fikr individual yondashuvning pedagogik jarayondagi ustuvor ahamiyatini yaqqol ifodalaydi.[2]

Demak, individual yondashuv o'qituvchining har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini, jumladan, qobiliyati, ehtiyoji, bilish sur'ati va temperamentini chuqur o'rganib, ular asosida mos pedagogik usul va vositalarni tanlashni anglatadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

A. S. Makarenko individual yondashuvni jamoa asosidagi tarbiya bilan uyg'unlashtirib, shaxsni jamiyatga foydali inson sifatida shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, o'zbek pedagogi A. Avloni ham "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida: "Har bir bola bir olam, har bir yurak bir jahondir", — deya ta'kidlab, har bir o'quvchining o'ziga xosligini e'tirof etgan va o'qituvchini ushbu "olam"ni chuqur anglashga undagan.[5]

Umuman olganda, pedagogikada individual yondashuv har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini — temperament, xarakter, qobiliyat, motiv va

qiziqishlarini hisobga olgan holda ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishni nazarda tutuvchi psixologik-pedagogik tamoyil sifatida qaraladi. Uning asosiy maqsadi har bir o'quvchi uchun mos metod va ish shakllarini tanlash orqali ularning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash hamda umumiy ta'lim maqsadlariga erishishdan iborat. Bunga esa o'quvchini chuqur o'rganish, individual va guruhli ishlarni uyg'unlashtirish hamda moslashuvchan pedagogik strategiyalarni qo'llash orqali erishiladi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR

1. Levkipp, Demokrit. Antik falsafa asarlari. — Afina, mil.avv. V asr.
2. Ushinskiy K. D. *Pedagogika asoslari*. — Moskva: Pedagogika, 1988.
3. Vygotskiy L. S. *Tafakkur va nutq*. — Moskva: Pedagogika, 1982.
4. Makarenko A. S. *Tarbiya metodikasi*. — Moskva: Prosveshcheniye, 1985.
5. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq*. — Toshkent: O'qituvchi, 1992.
6. Gardner H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. — New York: Basic Books, 1983.
7. Rogers C. *Freedom to Learn*. — Columbus: Merrill, 1969.
8. Piaget J. *The Psychology of Intelligence*. — London: Routledge, 1950.

